

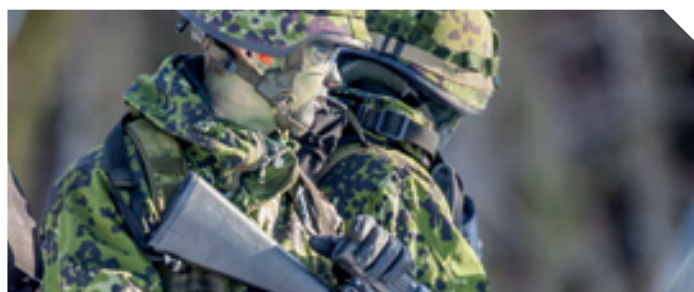
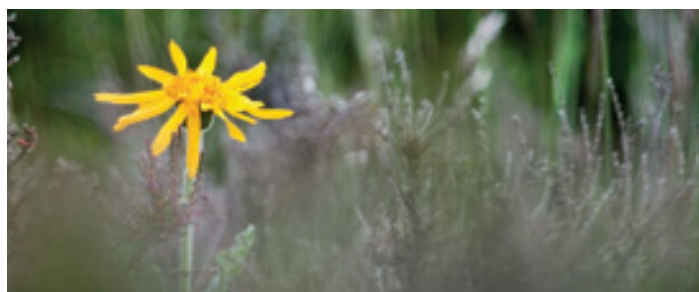
FORSVARETS BYGNINGS- OG ETABLISSEMENTSTJENESTE

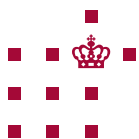

FORSVAR FOR NATUREN

SKIVE ØVELSESPLADS

EVALUERING AF DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2002-2016**

FORSVARETS BYGNINGS- OG ETABLISSEMENTSTJENESTE

Forsvar for naturen

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvaret 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvaret udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvaret en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarets naturforvaltning kan findes på www.Forsvaret.dk.

INDHOLD

1. RESUMÉ	4	5. AKTIVITETSOVERSIGT FOR DE KOMMENDE 5 ÅR	26
2. INDLEDNING	6	5.1 Rydning	27
3. EVALUERING AF AKTIVITETERNE I PLANPERIODEN	8	5.2 Slåning	28
3.1 Militæranvendelse	8	5.3 Afgræsning	31
3.2 Naturbeskyttelse	10	5.4 Hedepleje i form af afbrænding	32
3.3 Publikumshensyn	19	5.5 Hydrologi	33
3.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger	20	5.6 Kultivering – bl.a. genetablering efter øvelser	34
4. OPSUMMERING AF STATUS FOR AKTIVITETER	22	5.7 Kulturhistoriske interesser	35
4.1 Militæranvendelse	22	5.8 Invasive arter	36
4.2 Naturbeskyttelse	23	6. REFERENCER	37
4.3 Publikumshensyn	24	7. BILAG	38
4.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger	25	7.1 Aktivitetskort	39

1. RESUMÉ

Drifts- og plejeplanen for Skive Øvelsesplads for perioden 2002-2016 er gennemgået og evalueret med henblik på at identificere tiltag, der er gennemført, samt tiltag der helt eller delvis mangler gennemførelse.

Ændrede uddannelses- og øvelsesbehov har betydet ændringer i forhold til de planlagte tiltag i drifts- og plejeplanen. Blandt andet er der nu et mindre behov for øvelser med bæltekursel, og de projekterede tvangsspor er derfor ikke etableret. Der er fjernet et større maste-anlæg og opbygget en ny øvelseskulisse (Afghanistanby) på slettearealerne. De store øvelsesarealer i terrænets sydlige dele benyttes intensivt og vedligeholdes, så de tilgodeser øvelsesbehovene.

De åbne naturtyper fremstår overordnet set åbne med lav vegetation. Enkelte områder er i planperioden før-

stegangsplejet med rydning, knusning og fjernelse af materiale. Der foregår en løbende pleje, der indbefatter både afgræsning og maskinel slåning. På hederne er der foretaget pletvise afbrændinger i 2012, og der er fortsat behov for lyngforyngelse. Som noget helt nyt er der i 2011 etableret en større indhegning af overdrevsområdet Kærgård for at kunne afgræsse det med kreaturer. Indhegningen er etableret således, at naturplejen og de militære øvelsesaktiviteter kan fungere samtidigt, bl.a. med færister, der kan klare bæltekøretøjer ved indgangene. Dette fungerer godt.

Der er primo 2012 gennemført en plejeindsats på en del af terrænets vådområder og etableret en række nye. Plejen har omfattet oprensning af en række eksisterende vandhuller, lokale vandstandshævninger og fjernelse af opvækst. Dette har været et betydeligt løft for vådom-

råderne, men der er behov for yderligere tiltag i de kommende år. Der er flere steder behov for rydning.

Invasive arter forekommer spredt i terrænet. Specifikt overvåges og bekæmpes kæmpe-bjørneklo. Rynket rose og japansk pileurt/kæmpe-pileurt er uden bekæmpelsesindsats, mens gyvel slås ekstensivt. Der er observeret spor efter mårhund, og forholdsregler i forhold til bekæmpelse er foretaget.

Skovdriften er i planperioden overgået til naturnære driftsprincipper. Der er i forbindelse hermed foretaget en lokalitetskortlægning af terrænet i 2010, og udlagt skovudviklingstyper på basis heraf. Skovdriftsaktiviteter styres ved funktionsudbud og er ikke yderligere behandlet i nærværende evaluering.

Der forefindes et stort antal fortidsminder på terrænet, som generelt er i god plejetilstand. Der sker en løbende nedskæring af opvækst og fornyelse/forbedring af afmærkning af de øvelsesfrie nærområder ved gravhøje og andre fortidsminder.

Der er opsat informationsstandere ved indfaldsvejene, med oversigt over øvelsesaktiviteter, ordensreglement m.m., men der er problemer med bl.a. kørsel med motocrossmaskiner og ATV'er.

Sammenfattende kan det konkluderes, at en væsentlig del af de planlagte pleje- og driftstiltag på Skive Øvelsesplads er gennemført.

Øvelsesaktivitet på Skive Øvelsesplads.

2. INDLEDNING

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner er styret af 15-årige drifts- og plejeplaner. Udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for de enkelte terræner påhviler Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste og sker med henvisning til *Bestemmelse om drifts- og plejeplaner* (FBE, 2011a).

For Skive Øvelsesplads er der godkendt en drifts- og plejeplan for perioden 31. december 2002 til 31. december 2016 (Miljøministeriet, et al., 2002). Denne benævnes herefter drifts- og plejeplanen. Planperioden nærmer sig sin afslutning, og det er ønskeligt med en evaluering af status for gennemførelsen.

Jævnfør retningslinjerne i den gældende drifts- og plejeplan skal anvendelsen af øvelsespladsen tilgodeses følgende forhold:

- *At terrænet er udlagt som militær øvelsesplads, og derfor fortsat skal kunne opfylde Forsvarets behov for uddannelsesaktiviteter.*
- *At den forsvarsmæssige benyttelse sker under hensyntagen til landskabelige og biologiske værdier, som i drifts- og plejeplanperioden søges fastholdt og udbygget.*
- *At den rekreative benyttelse sker i det omfang, det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt og ikke forstyrrer forsvarrets brug samt er foreneligt med hensynet til de natur- og kulturmæssige værdier.*

Disse skal realiseres på baggrund af en række planlagte aktiviteter. Nærværende gennemgang og evaluering af aktiviteter på øvelsespladsen er foretaget med udgangspunkt i den foreliggende drifts- og plejeplans planafsnit, som dækker en 15-årig planperiode.

Vådområde (nr. 15) syd for Dalum Høje, litra 15e.

Der foreligger desuden en upubliceret rapport, *Besigtigelse af søer og moser, Skive Øvelsesplads 7. juli 2010* (Jørgensen og Egekvist, 2010), der gennemgår status for vådområderne.

Evalueringen er gennemført af rådgiver Henrik Olsen, Dansk Natur Rådgivning, assisteret af biolog Sandie Lykke Pedersen, NIRAS A/S, LSE sagsbehandler Erik L. Jørgensen og skovrådgiver Søren Berthold, Dansk Forst Produkt. De to sidstnævnte har et godt indblik i terrænets nuværende og hidtidige drift og pleje. I forbindelse med nærværende evaluering er der foretaget besigtigelser på terrænet primo 2012.

Notatets struktur består af et resumé, der kort opridser evalueringens hovedkonklusioner efterfulgt af nærværende introduktion. Derefter følger en mere grundig ak-

tivitetsgennemgang af tiltagene i drifts- og plejeplanen. Alle aktiviteter er i notatet opdelt i emnerne *militæranvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn*. Inden for hvert emne gøres status over de gennemførte aktiviteter, sammenlignet med det planlagte niveau. Tiltag, der er udført, selv om de ikke er beskrevet i drifts- og plejeplanens anvisninger, er ligeledes inkluderet.

Aktivitetsgennemgangen efterfølges af en opsummering over de forhold, der af forskellige årsager endnu ikke er gennemført, og som mangler, for at drifts- og plejeplanens mål er opfyldt. Notatet munder ud i en systematisk opgørelse af aktiviteter, der skal gennemføres den kommende 5-års periode.

3. EVALUERING AF AKTIVITETERNE I PLANPERIODEN

Metodikken i det følgende er, at handlingsplanen for Skive Øvelsesplads fra den eksisterende drifts- og plejeplans planafsnit gennemgås i skemaform.

De respektive aktiviteter kategoriseres efter emnerne *militæranvendelse*, *naturbeskyttelse* og *publikumshen-syn*, og der gives en kort beskrivelse af de planlagte aktiviteter. Navneangivelserne svarer til dem, der er an-

vendt i drifts- og plejeplanen med tilhørende kort. Terrænet er inddelt i afdelinger og derunder i litra, og tallene i aktivitetsbeskrivelsen, f.eks. 13a, henviser til disse. For hver aktivitet er der i højre kolonne en kort beskrivelse af status for gennemførelsen af aktiviteten samt en konklusion fremhævet med **fed**. Drifts- og plejeplanen angiver en prioritering af indsatsen i forskellige faser af planperioden. Dette er ikke vægtet i evalueringen, idet der ses på den samlede indsats i planperioden.

3.1 Militæranvendelse

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i de militære sikkerheds- og uddannelsesmæssige behov, og retningslinjerne for den øvelsesmæssige indretning af terrænet.

Spor i terrænet efter militære øvelsesaktiviteter.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Øvelsesanlæg og uddannelsesfaciliteter	Kampstillinger etableres i 13a og 15a.	Ikke gennemført. Øvelsesbehov er ændret.
	Landingsbane nedlægges, og der etableres åbne uddannelsesområder.	Gennemført. Den vestlige ende af landingsbanen fremstår efterhånden som heden, der grænser op til banen mod syd.
	Tre spor gennem Dommerby Plantage etableres.	Ikke gennemført. Øvelsesbehov er ændret.
	I Tastum Plantage etableres tre spor i nord-sydgående retning.	Ikke gennemført. Øvelsesbehov er ændret.
	Udbredelsen af krat i 8h og 10c reduceres.	Delvist gennemført. Krat langs med Solgårdvej er knust og ryddet i 2011. Stadig udbredt krat på øvrigt areal.
	Tre nye spor i den sydlige del af terrænet: Spor 1: Fra nuværende kampvognsspor i den vestlige del af Tastum Plantage bliver der mulighed for et spor gennem litra 8h, 10c og videre mod syd, hvor sporet kobles på Mørchs Vej og Dalumvej. Spor 2: Hovedsageligt midt igennem Tastum Plantage fra nord mod syd. Spor 3: Fra Rullebanen, over litra 9e og med udgangspunkt over slettearealerne nord for Skajbæk. Det er endnu uvist hvor stort behov der er for dette tredje nye spor, og anlægget realiseres derfor først efter en længere analyseperiode.	Ikke gennemført. Øvelsesbehov ændret. Der er ikke længere samme behov for kørsel med bæltekrøretøjer.
	På området vest for Dalum Høje, nord for Dalumvej, bevarer den etablerede bane for skydning med 14,5 mm og 12,7 mm salon mod bevægeligt mål.	Delvist gennemført. Skydebanen er bevaret i let ændret form. Der er ikke længere bevægelige mål, dvs. der er tale om et almindeligt areal uden installationer.
Det åbne øvelsестerræn	Slette og agerarealer på øvelsespladsens sydlige del: Målsætning: Åbent overdrev/sletteareal med høslæt. Førstegangspleje: Ingen.	Ok. Der er tale om et øvelsesmæssigt behov.
	Kontinuerlig pleje: Hele området deles op i 3 afdelinger. Afdelingerne anvendes på skift til militær uddannelse. Efter 2 år vil der være behov for udjævning af spor, graveaktiviteter m.m. Efter udjævning skal der braklægges et år, således at vegetationen kan reetableres.	Gennemført. Der synes at være godt styr på området med opdeling i behandlingsafsnit: Områder der restaureres/kultiveres efter øvelsesaktiviteter og områder, der benyttes til øvelser.
	Græs- og urtevegetation slås hvert 3. eller 5. år. Der anvendes ikke gødning eller sprøjtning.	Arealerne fremstår åbne. Ok.
	Tidligere ager, nordlige del af 12o: Målsætning: Dyrkning ophører permanent. Fremover åbent overdrev med spredte træer og buske. Førstegangspleje: Ingen.	Ok. Ok.
	Kontinuerlig pleje: Hvert 2.-5. år slås gyvel.	Der er fortsat store forekomster af gyvel på arealerne, 2-3 meter høje.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Levende hegn	Hvid-granhegn: På Pynten litra 7a og i området syd for Tastum Plantage fjernes eksisterende gamle hvid-granhegn, hhv. 3 og 5 stk.	Gennemført.
Bælte- og hjulspor	De nuværende spor markeres både i terræn og på øvelseskortet som tvangsspor for at forhindre yderligere udbredelse. Dalum Højes højeste partier omkring gravhøjene, samt Kærgård Skov og Skrænteskoven, som danner grænse mod syd i terrænet, skal være friholdt for al kørsel og vises på øvelseskortet som: Al øvelsesvirksomhed er forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods. I særligt fugtige områder vil kampvogns- og hjulspor blive forstærket.	Ok. Der synes ikke at være bæltekørselsaktiviteter udenfor spor. Ok. Ok.

3.2 Naturbeskyttelse

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i pleje- og beskyttelse af terrænets naturværdier.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af hedearealer	Hede, Fælled Bakke, afd. 2f: Målsætning: Åben hede. Førstegangspleje: Kraftig tilgroning af bjerg-fyr, gyvel og bævreasp nedskæres og fjernes. Flishugges. Kontinuerlig pleje: Træer og buske fjernes med kratrydder ca. hvert 5. år. Pletvis afbrænding foretages i striber skiftevis hvert 10. år. Såfremt afbrænding ikke kan gennemføres slås området.	Ok. Gennemført. Ok. Knust med opsamling i 2011.
	Hede, vestlig del af Dommerby Hede, afd. 5a: Målsætning: Åben hede med tydelig fremtræden af markante gravhøje. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: Græsning med får fortsættes. Ingen tilskuds fodring.	Ok. Ok. Ok.
	Hede, Østlig del af Dommerby, afd. 6a: Målsætning: Åben hede med partier i forskellig alder. Førstegangspleje: Bjerg-fyr, skov-fyr, gyvel og rød-gran bør nedskæres og fjernes fra området. Bevoksningsgraden reduceres med 80% på de 20% af arealet, der er bevokset. Poplerne, rynket rose og glansbladet hæg i det levende hegn fjernes først i planperioden. Kontinuerlig pleje: Træer og buske fjernes med kratrydder hvert 5. år. Såfremt forholdene tillader, vil der blive foretaget pletvise afbrændinger. Alternativt foreslås slåning med kniv-, skive- eller slagleklipper. Afklippet materiale opsamles og fjernes.	Ok. Ok. Der er kraftig genvækst af popler – 3-5 meter høje. Massiv forekomst af rynket rose samt glansbladet hæg i kanten af det levende hegn. Fremstår åbent. I marts 2012 er der foretaget pletvise afbrændinger.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af hedearealer	Heden, afd. 9o:	
	Målsætning: Åben hede med op til mellem 30-50 stk. spredte enebær og egetræer.	Ok. Der synes kun at være begrænset med lyng tilbage.
	Førstegangspleje: Gyvel, bjerg-fyr, skov-fyr og anden uønsket opvækst reduceres eller fjernes helt.	Gennemført.
	Sitka-granhegnet mod øst fjernes.	Gennemført.
	Hvor der findes enebær og egetræer, bevares disse spredt over arealet.	Ok.
	Kontinuerlig pleje: Træer og buske fjernes med kratrydder hvert 5. år. Såfremt forholdene tillader, vil der blive foretaget pletvise afbrændinger. Hvor der findes enebær og/eller egetræer beskyttes disse med brandbælter. Alternativt foreslås slåning med kniv-, skive- eller slagle-klipper.	Ok. Fremstår åbent med højt græs og begyndende genvækst af gyvel (0,5-1,0m i højde). Bevoksningen med nåletræer mod vest er meget dominerende for området.
	Tidligere hedearealer som nu er bevokset med krat, afd. 8h, 10c og 11j:	
	Målsætning: Hedelyng-domineret hede med spredt krat.	Delvist gennemført.
	Førstegangspleje: Alle nuværende enebær bevares og fritstilles.	Ikke gennemført.
	Total rydning af bjerg-fyr, hvid-gran og rød-gran.	Ikke gennemført.
	De mindre kratområder som bevares, markeres på drift- og plejekort således at deres udbredelse er kendt.	Ikke gennemført. Ikke markeret på kortet i drifts- og plejeplanen.
	Mht. 8h og 10c: Mod Tastum Plantage bevares en større andel krat med enebær, eg, skov-fyr, birk, alm. røn, og bævreasp.	Ok.
	Kontinuerlig pleje: 5 år efter førstegangsplejeindgrebet slås områderne, med opsamling.	Ok.
		8h: Under kraftig tilgroning, dog ryddet mod vest ud mod Solgårdsvej. 10C: Knust ned i 2007. Nu: Kort og åben lyngvegetation lokalt med 1-2m høj opvækst af især birk. I nordvestligt hjørne stadig en del lyng og opvækst af birk, røn, bjergfyr samt eg, bøg, skovfyr m.m. 11j: Under kraftig tilgroning i bjerg-fyr, sitka-gran m.m. Stadig lyng og revling m.m. Fortidsminde (nr.1907:3) overgroet og uden afmærkning.
	Hedeareal på den østlige del af afd. 12n: Heden bevares og plantet kultur fjernes.	Ikke gennemført. Den plantede kultur står der fortsat og lukker helt af for heden.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af hede- og overdrevsarealer	Overdrev, et mindre hedeområde samt krat på Pynten, afd. 7a, 7e, 7c og 7g: Målsætning: Åbent overdrev/hede. Førstegangspleje: Bjerg-fyr, gyvel, birk, rynket rose samt de gamle hvid-granhegn fjernes. Udbredelsen vurderes til at være på ca. 20% af arealerne. Al deponering af enhver form for affald stoppes. Gammel pigtråd og hegnspæle langs matrikelskellet i syd fjernes. Kontinuerlig pleje: Hvert 5. år fjernes uønskede træer og buske. Fjernelsen kan foregå i forbindelse med slåningen af overdrevet. Tjørn og mirabel bør bevares spredt over overdrevet.	Ok. Gennemført. Ok. Ok. Der er stadig rester af hegnspæle og pigtråd langs vandløbet, men på sydsiden, dvs. udenfor terræn. Ok. Hede og overdrevsarealerne (7ae) fremstår åbne med en opvækst af især gyvel. Der er planlagt fræsning af 7a (slette) i 2012 pga. ujævnheder efter øvelser.
Pleje af overdrevsarealer	Overdrev på Fælleden, afd. 2a: Målsætning: Åbent overdrev. Førstegangspleje: Gyvel fjernes først i planperioden. Der vurderes at være ca. 10% gyveldække på de 10,6 ha. Kontinuerlig pleje: Slåning og efterfølgende fjernelse af materialet mindst to gange i planperioden.	Ok. Fremstår åbent. Gyvel forekommer fortsat. Der er en del rynket rose i (løv)-læhegnene. Gennemført. Der er blevet slået mere end to gange i perioden, da behovet har været større. Der er dog problemer med slåning og opsamling, da terrænet er meget ujævnt. Udjævning kræver tilladelse, da der er tale om et § 3 beskyttet overdrev.
	Overdrevet på tidligere landingsbane, afd. 6b: Målsætning: Åbent hedeareal bortset fra modelflyvearealet. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: Træer og buske fjernes med kratrydder hvert 5. år. Såfremt forholdene tillader det vil der blive foretaget pletvis afbrændinger. Alternativt foreslås slåning med kniv-, skive- eller slagleklipper. Afklippet materiale opsamles og fjernes. Modelflyverbanen slås jævnligt.	Ok. Ok. Fremstår åbent. Ikke gennemført. Slås kun. Ok.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af overdrevsarealer	Overdrevet omkring Skajbækken, syd og nordvest for Tværager samt et mindre område vest for Højvang, afd. 12l: Målsætning: Åbent overdrev. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: Kørslen fastholdes på de nuværende "tvangsspor", som markeres på Øvelseskortet. Hvert 5. år fjernes uønskede træer og buske.	Ok. Omkring Skajbækken: Synlig slidtage efter øvelsesbrug, åbent område med lav vegetation. Syd for Tværager: Åbent med lav vegetation. Nordvest for Tværager: Åbent med lav vegetation. Vest for Højvang: Åbent med lav vegetation. Ok. Ok. Ok. Fremstår åbent.
	Overdrevet omkring Dalum Høje, afd. 14f og 15e: Målsætning: Nordlig del: Åbent overdrev med markante gravhøje. Sydlig del: Overdrev med større kratområder. Førstegangspleje: Kraftig reduktion af bevoksningen på gravhøjene. Grenmaterialet fjernes fra højene efter fældning. De rødhvide pæle omkring gravhøjene suppleres med yderligere pæle. Kontinuerlig pleje: Hvidtjørnekraattenes udbredelse ved planstatus bibeholdes, mens yderligere udbredelse af krat fjernes hvert 5. år. Udbredelsen er markeret på grundkort i drifts- og plejeplanen. Der etableres tvangsspor som markeres i terræn og på øvelseskort.	Ok. Gennemført. Delvist gennemført. Ok. Kratudbredelsen er markeret på kort i drifts- og plejeplanen og synes afgrænset i naturen. Ok.
	Overdrevet omkring Kærgård, afd. 16a: Målsætning: Åbent overdrev med mindre krat, specielt langs vådområder. Førstegangspleje: Birk og pil reduceres først i planperioden, så der efter indgrebet er maks. 20% bevokset med træ- og buskvegetation. Kontinuerlig pleje: Træ- og buskvegetation holdes nede under eller omkring 20%. På området syd for Lærkenborgvej foretages høslet af den naturlige vegetation ca. hvert 5. år. Alle spor markeres som "Tvangsspor" på øvelseskort. Markeret også i terrænet hvor det skønnes nødvendigt.	Ok. Ok. Ok. Ok.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af vådområder	Vådområde nr. 1. Hedesø, litra 8t: Målsætning: Åben hedesø. Førstegangspleje: Der ryddes en bredzone på 5 m langs kanten af søen. Søen og mosen afmærkes på kort: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ok. Ikke gennemført. Dog åbent ud mod vest. Ok.
	Vådområde nr. 2. Sø, litra 9k: Målsætning: Sø med åbent vandspejl og lysåben mose med hængesæk. Porse-buske mod nord og nordøst. Førstegangspleje: Træer som kan kaste skygge i søen fjernes. Porse bevarer. Kontinuerlig pleje: Træer og buske fjernes hvert 5. år, dog ikke porse. Søen og mosen afmærkes på kort: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ok. Ikke gennemført. Fortsat større birketræer m.m. tæt ved bredkanten. Ikke gennemført. Der er opvækst i nærområdet af søen, bl.a. af rynket rose. Ok.
	Vådområde nr. 3. Sø øst for Depotområde Fly, litra 10m: Målsætning: Åben lavvandet sø. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: I planperioden fjernes pil og birk som kaster skygge ud i søen. Søen afmærkes på kort: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ikke gennemført. Lille sø/moseområde nord for vej. Næsten ingen åben vandflade. Porse-præget med opvækst af pil og nål især mod vest. Mosearealet syd for vejen er under tilgroning. Fugtigt med vand i bunden. Ok. Ikke gennemført.
	Vådområde nr. 4. Vandhul nordøst for Højvang, litra 14e: Målsætning: Vandhul med åbent vandspejl omgivet af lysåben mose. Førstegangspleje: Reduktion af nærmeste træer og buskes skyggende effekt. Oprensning af vandhul. Kontinuerlig pleje: Søen afmærkes på kort: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ok. Gennemført. Ok. Synes ikke nødvendigt ved besigtigelse marts 2012. Ok.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af vådområder	Vådområde nr. 5. Vandhul vest for Dalum, litra 15c: Målsætning: Åbent vandhul. Førstegangspleje: Reduktion af nærmeste træer og buskes skyggende effekt. Oprensning af vandhul. Kontinuerlig pleje: Søen afmærkes på kort: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ok. Tidligere bjærgningssø. Benyttes ikke længere. Ok. Stadig opvækst mod øst. Synes ikke nødvendigt ved besigtigelse marts 2012. Ok.
	Vådområde nr. 6. Moseområderne, litra 2e: Målsætning: Mose med spredt pilevegetation. Førstegangspleje: Pilens udbredelse begrænses ved optrækning eller nedskæring. Materialet fjernes fra mosen. Hvid-el som er plantet ud i mosen nordøst for litra 2k fjernes, så bevoksningskanten følger den omkringliggende rød-granbevoksning. Kontinuerlig pleje: Hvert 10. år eller efter behov bør pilen reduceres så mosen kun er delvist bevokset med pil.	Ok. Gennemført. Primo 2012. Ok. Ok.
	Vådområde nr. 7. Mosen, litra 5f: Målsætning: Åben mose med enkelte spredte pilebuske. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: Én gang i planperioden begrænses udbredelsen af pilebuskene således at pil ikke overstiger 1/3 del af mosens samlede areal.	Ikke gennemført. Tørt moseområde med dominans af pilebuske. Ok. Ikke gennemført.
	Vådområde nr. 8. Mosen, litra 6f: Målsætning: Mose med gamle porse- og pilebuske. Førstegangspleje: Ved mosens sydlige del udbygges den eksisterende øst-vestgående vold, således at afløbet fra mosen hæves 50-75 cm. Kontinuerlig pleje: Volden og afløb vedligeholdes ellers ingen behov for pleje.	Delvist gennemført. Mosen er overgroet af pilebuske m.m. Ikke gennemført. Ikke gennemført. Planlagt beskæring af opvækst i 2012 blev ikke gennemført, selv om der var opnået tilladelser, grundet manglende tid og kapacitet. Der er fundet 2-3 arter af orkideer. Der bør derfor udarbejdes en ny plan for fremtidig fjernelse af opvækst, af hensyn til orkideerne.

Planlagte aktiviteter	Aktivetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af vådområder	Vådområde nr. 9. Moseområderne på Pynten, afd. 7: Målsætning: Moseområde med porse- og pilebuske. Førstegangspleje: Pilens udbredelse begrænses ved optrækning eller nedskæring. Materialet fjernes fra moserne. Kontinuerlig pleje: Hvert 10. år eller efter behov bør pilen reduceres, så moserne kun er delvist bevokset med pil. Moserne afmærkes på øvelseskort: Al øvelses-virksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ok. Gennemført. Primo 2012. Ok.
	Vådområde nr. 10. Mosen langs bækken i afdeling 7: Målsætning: Åben mose med skrænter bevokset med spredt krat og enkelte solitære træer. Førstegangspleje: Det gamle hegn fjernes. Nyt hegn placeres 2-5 meter nord for skræntens top. Kontinuerlig pleje: Ekstensiv græsning iværksættes såfremt der kan opnås aftale med lokale dyreholdere.	Ikke gennemført. Mosen er stadig relativt åben men præget af tilgroning af både buske og høje græsser. Skrænterne er ligeledes under kraftig tilgroning. Delvist gennemført. Det gamle hegn fjernet, men et nyt er ikke etableret. Ikke gennemført. Ingen afgræsning eller hegn forekommer.
	Vådområde nr. 11. Mosen med tilhørende sø, syd for Depotområde Fly, litra 10d: Målsætning: Åben mose rundt om sø. Førstegangspleje: Bjerg-fyr, pil og birk fjernes. Bæltespor langs mosens sydside bør sløjfes og rykkes 10 m mod syd. Kontinuerlig pleje: Hvert 10. år fjernes selvsået pil og birk samt anden uønsket træ- og buskvegetation. Der etableres en 5m zone på øvelseskortet hvor al øvelsesvirksomhed er forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ok. Delvist gennemført. Søen er delvist rensat op primo 2012 og kantområderne delvist ryddet for pil. Mosearealet er fortsat præget af pilebuske. Gennemført.
	Vådområde nr. 12. Mosen vest for Skajbæk, litra 12m: Målsætning: Mose delvist bevokset med pil og birk. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: Der etableres en 5 m zone på øvelseskortet hvor al øvelsesvirksomhed er forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.	Ikke gennemført. Mosen er overgroet af især pil og birk. Ok. Gennemført.

Planlagte aktiviteter	Aktivetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af vådområder	Vådområde nr. 13. Mosen nord for Fly, litra 13e: Målsætning: Åben mose. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: Én gang i planperioden begrænses udbredelsen af pilebuskene således at udbredelsen af pil ikke overstiger 1/3 del af mosens samlede areal.	Ok. Mosen synes relativt tør. Fremstår åben med pileopvækst langs kanterne. Ok. Ok. Området fremstår åbent.
	Vådområde nr. 14. Lillemose inkl. vandhuller, samt tilstødende moseområder, litra 14o: Målsætning: Vådområde med sø, mose og ellesump/skov. Førstegangspleje: Pilen mod syd reduceres. Kontinuerlig pleje: Vedligeholdelse af den spinkle dæmning.	Ok. En lokalitet skjult bag træer og buske. Ikke gennemført. Ok. Der er mulighed for en vandstands-hævning.
	Vådområde nr. 15. Vådområde syd for Dalum Høje, litra 15e: Målsætning: Åbent vådområde på tørt overdrev. Førstegangspleje: Ingen. Kontinuerlig pleje: Ingen genåbning af eventuelt knuste drænrør, da det hurtigt vil kunne udtørre vådområdet. Området holdes fuldstændigt fri for træer og buske.	Ok. Ok. Delvist gennemført. Vådområdet er reetableret primo 2012, på begge sider af vejen. Bunden er oprenset og opvækst fjernet, på nær en stor pil øst for vejen. Vejen er hævet, så moseområdet er blevet opdelt. Der sker en afvanding mod vest, så den østlige del er mindre våd end tidligere.
	Vådområde nr.16. Mosen vest for broslagningssted i syd, ved Lærkenborgvej, litra 15d: Målsætning: Åbent vådområde. Førstegangspleje: Pilebuske fjernes så udbredelsen reduceres til 1/3 del af mosens samlede areal. Dvs. at der ikke bør være mere end ca. 0,3 ha af mosen som er bevokset af pil. Den sydlige del, hvor der findes orkideer holdes lysåben. Kontinuerlig pleje: Pilebuskenes udbredelse bør ikke overstige 1/3 del af mosens samlede areal. Den sydlige del, hvor der findes orkideer holdes lysåben.	Ikke gennemført. Vådområdet er under tilgroning i pilebuske og høje græsser. Meget tørt. Kun vand at se i den vestlige ende. Ikke gennemført. Der er behov for en reduktion af pilebuskene, som skønsmæssigt dækker 2/3 af mosen. Ok. Der er relativt åbent mod syd i den centrale del.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Pleje af vådområder	Vådområde nr. 17. Moseområderne på Kærgård, litra 16c: Målsætning: Åbne moser. Førstegangspleje: Opvækst fjernes for at sikre sol-eksponering af vandflader. Kontinuerlig pleje: En eller to gange i planperioden begrænses udbredelsen af birk og pilebuske, således at udbredelsen ikke overstiger 1/3 del af arealet.	Ok. Ok. Moserne er restaureret primo 2012. Vandhullerne er rensat op og opvækst fjernet/trukket op. Ok.
	Skajbækken – broslagningsområde: Der er krav om reetablering i tilfælde af nedslidning, grave-aktiviteter m.v. i og omkring Skajbækken.	Ikke gennemført. Området er tydeligt slidt som følge af øvelsesaktiviteter. Broslagningssteder/åbrinker er slidte, men ikke nedbrudte.
Invasive arter	Kæmpe-bjørneklo: Slåning, rodstikning eller opgravning. Obs. på blomster og frø. Eventuelle blomsterskærme skæres af og brændes. Gyvel: Slås og materialet fjernes mindst to gange i planperioden (afd.2) og hvert 2.-5. år (afd. 12o).	Kæmpe-bjørneklo: Bekæmpes løbende, meget begrænset forekomst på terrænet. Gyvel: Slås løbende, men er fortsat udbredt. Rynket rose: Ingen bekæmpelse, lokalt store forekomster. Japansk pileurt/kæmpe-pileurt: Ingen bekæmpelse. Der ses flere bevoksninger i området omkring Tværager (afd.12 sydlige dele). Glansbladet hæg: Ingen bekæmpelse. Forekommer på terrænet.
Kulturhistoriske interesser (Kun de fortidsminder, for hvilke der er beskrevet aktiviteter i drifts- og plejeplanen, er besøgt ved besigtigelsen.)	Gravhøje: Afmærkning opsættes eller forbedres ved fig. høje: 1, 3, 11, 12, 113, 116, 156, 160, 161.	Delvist gennemført. Der pågår en renovering af afmærkningspæle ved højene. Mangler stadig ved følgende numre: 116 (afd. 1 - depot), 1, 3, 58, 160, 161, 162, 172.
	Gravhøjene 60, 117, 123, 131 og 136 er beskadiget og skaderne vil blive udbedret eller restaureret i planperioden.	Ikke gennemført. Høj nr. 123 (afd.5) er sunket endnu mere sammen og fredningsstenen væltet ned i hullet.
	Gravhøje, hvor der er behov for rydning af opvækst.	Ikke gennemført. Følgende gravhøje mangler fortsat: Nr. 1, 3, 17, 58, 60, 113 ud mod vej, 116 (afd. 1 - depot), 146 og 158.
	Gravhøje, der skal inkluderes i eksisterende fårehegn/afgrænsningsfold: Nr. 146 og 147.	Ikke gennemført.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Vildtpleje	Sikring af skjul og fødemuligheder, gennem etablering af vildtagre, pleje af vegetation, etablering af kunstige rævegrave, regulering af rov- og skadevoldende vildt, udsætning af fasaner og agerhøns og bestandsregulering ved jagt.	Delvist gennemført. Al vildtpleje på terrænet er fornyligt udfaset. Der ses dog fortsat levn i form af fodringsstationer (blå spande på stativ) rundt om i terrænet. De er ikke vedligeholdte. Der var ved besigtigelsen ved at blive etableret 3-4 kunstgrave til ræv, rundt om på terrænet.
Skovdrift	Kærgård Skov, ønskes ekstensivt drevet.	Ok. Al skovdrift er fornyligt ophørt. Nuværende plantagedrift er ophørt og man er overgået til et naturnært skovdriftssystem, som bygger på vedvarende skovdække, selvforyngelse og fleretagerethed.

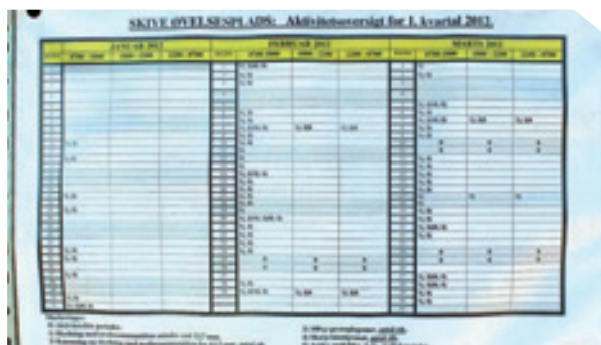
3.3 Publikumshensyn

Planer og aktiviteter, der primært er begrundet i hensynet til offentlighedens adgang til terrænet.

Planlagte aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Offentlighedens adgang	Øvelsespladsen er lukket når der foregår militære aktiviteter, som af sikkerhedsmæssige grunde nødvendiggør lukning. Ellers er der fri adgang til fods og på cykel på eget ansvar. Hunde skal altid føres i snor.	Ok.
	Der opstilles informationsposter ved indfaldsvejene med oplysninger om, hvornår militære aktiviteter pågår, samt deres karakter og varighed.	Gennemført. Der er informationsposter ved de fem indfaldsveje, som man ønsker publikum skal benytte.
	Der opsættes terrænkort på informationsposterne med afmærket stisystem, der SKAL følges af cyklister.	Delvist gennemført. Der er opsat overordnede kort, men der er ikke afmærket et stisystem. I stedet står der at cyklister må færdes på etablerede grus- og asfaltveje.

Fortsættes...

Infotavle ved indgangen til øvelsespladsen.

Planlagte aktiviteter	Aktivetsbeskrivelse	Udførte aktiviteter
Offentlighedens adgang	Stisystemet afmærkes også i terræn.	Ikke gennemført. Der er ikke afmærket en cykelrute.
	Ridning samt kørsel med motorkøretøjer er ikke tilladt, uden særlig aftale.	Ikke gennemført. Både et nærliggende islænderstutteri og travstutteri benytter øvelsespladsen til ridning/kørsel med sulky, dog uden at dette udgør et problem. Til gengæld er der problemer med uønsket kørsel med ATV'er og crosere, trods skiltning med motorkørsel forbudt. Dette forsøges mindsket gennem aftaler med Skive Politi og hjemmevernens hundepatruljer, som lejlighedsvis kører forbi.

3.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger

Der er gennemført en række aktiviteter udover dét, der er beskrevet i drifts- og plejeplanen. Forsvarets drifts- og plejeplaner løber over 15 år, hvilket i forhold til visse driftsaktiviteter er relativt langsigtet. Derfor vil der ofte i

løbet af planperioden opstå ideer og forslag til hensigtsmæssige projekter, som ligger uden for planens konkrete virkemidler, men som støtter planens langsigtede mål. Følgende er en gennemgang af de vigtigste tiltag, der er gennemført uden at være beskrevet i planen.

Aktiviteter	Aktivetsbeskrivelse	Status
Militæranvendelse	Afghanistanlejr etableres i afd. 14, på slettearealerne syd for Højvang.	Gennemført.
	Masteområder i afd. 14 sløjfes, og masterne fjernes.	Delvist gennemført. En enkelt mast står tilbage. Områderne med de tidligere maste-fødder indgår nu i de omkringliggende slettearealer.
	I afd. 12, er der etableret 4 læhegn af løvtræer, hvor der tidligere stod læhegn af hvid-gran.	Gennemført.
	Skelpæl-projekt i 2011. Rydning af bræmme (ca. 5 m) langs skelgrænse mod øst og mod syd.	Gennemført.
	Renovering/opdatering af sprængningsobjektplads i afd. 4h er forestående.	Ikke gennemført. Sprængningsobjektpladsen er etableret af ingeniørregimentet, og det er aftalt, at de vil gennemføre renoveringen når de får mulighed. Det sammen gælder hindreobjektpladsen.

Aktiviteter	Aktivitetsbeskrivelse	Status
Naturbeskyttelse Vandhuller – ekstra 2012	Afd. 2e, nordøstlige moseområde: Vandhul etableret, vandstand forhøjet ved opstemning med overløb.	Gennemført.
	Afd. 7bd, Pynten: To vådområder (r)etableret i lavninger.	Gennemført.
	Afd. 9ck, vandhul og mose mod øst langs Skivevej: Vandhul reetableret, bund skrabet og opvækst fjernet.	Gennemført.
	Afd. 10d, mose-signatur mod vest langs Solgårdsvej: Vandhul reetableret, bund skrabet og opvækst fjernet.	Gennemført.
	Afd. 10e, slettesignatur der grænser op mod moseområdet syd for Depotområde Fly: To mindre skrab/rydninger (ca. 10x10m) af vegetation og etablering af vandflader.	Gennemført.
	Afd. 12n, i krat/skovbevoksning: To mindre vandhuller reetableret. Skrabet/oprenset.	Gennemført.
Naturbeskyttelse Afgrensning	Afd. 16c sydøst: Vandhul helt mod sydøst reetableret. Vandstand hævet med lille dæmning inkl. overløb.	Gennemført.
Naturbeskyttelse Afgrensning	Afgræsning af Kærgård-området, afd.16: Der er etableret hegn omkring ca. 40 ha fredskov og overdrev i 2011. Afgræsning etableret i 2012.	Gennemført.
Naturbeskyttelse Rydning af krat	Litra 12c, mellem mose m og overdrev l: Der er fjernet et aldrende krat på nordsiden af Skajbækken.	Gennemført.
Naturbeskyttelse Rydning af gran	Dommerby Plantage, afd. 4b, tidligere ryddet for kultur med bjerg-fyr: Området knust med opsamling i 2011.	Gennemført.

Eksempel på plejet vandhul.

4. OPSUMMERING AF STATUS FOR AKTIVITETERNE

Ovenstående aktivitetsgennemgang har afdækket, hvorvidt de planlagte aktiviteter på Skive Øvelsesplads er gennemført. Endvidere er der identificeret en række problemstillinger, som skal håndteres i de kommende år, for at Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste opfylder drifts- og plejeplanens målsætninger. Disse problemstillinger er kort præsenteret i det følgende med en overordnet evaluering af, i hvor høj grad planen er gennemført.

Overordnet er der på Skive Øvelsesplads udfordringer med tilgroning med bl.a. invasive arter og lokal slidtage på terrænet grundet øvelsesaktivitet. Nedenfor vurderes det emnevist, i hvilken grad de planlagte aktiviteter i drifts- og plejeplanen er gennemført.

Det vurderes, at de overordnede retningslinjer beskrevet i drifts- og plejeplanen er fulgt. Terrænet opfylder fortsat forsvarrets behov for øvelsesfaciliteter, og der er fastholdt, at brugen sker under hensyn til de naturmæssige og landskabelige værdier i området. Der er dog visse plejetiltag, som fortsat mangler gennemførelse. Dette er beskrevet nedenfor. Med hensyn til den rekreative udnyttelse, som skal foregå sikkerhedsmæssigt forsvarligt og uden at forstyrre forsvarrets brug, er der visse udfordringer med kørsel med private motorkøretøjer på øvelsespladsen.

4.1 Militæranvendelse

Generelt er de planlagte aktiviteter begrundet primært i militære behov, ikke eller kun delvist gennemført, fordi

Kørespor i terrænet.

Skydebanen.

øvelsesbehovene har ændret sig i mellemtiden. F.eks. er der ikke etableret nye øvelsesspor eller kampstillinger, og den eksisterende skydebane er bevaret, men uden installationer, f.eks. mulighed for skydning efter bevægelige mål. Til gengæld er der opstået nye behov, som gennemgås nedenfor.

Den aldrende sprængningsobjektplads i afdeling 4h planlægges opdateret og indhegnet med vildthege. Det samme gælder hindreobjektpladsen. Afmærkning af fortidsminder skal opdateres, så der ikke sker utilsigtet kørsel for tæt på. For eksempel er der, inde på kaserneområdet, en markant langdysse, som bør afmærkes og ryddes for opvækst, især rynket rose.

4.2 Naturbeskyttelse

Også med hensyn til naturbeskyttelse er hovedparten af aktiviteterne gennemført. De enkelte aktivitetstyper gennemgås nærmere nedenfor.

Pleje af hedearealer

Hedeplejen er delvist gennemført ved rydninger og afbrænding. Visse mindre hedeområder mangler helt en

plejeindsats, og en førstegangstrydning af træ og busk-opvækst er nødvendig. På Dommerby Hede, som er fredet, skal der foruden fåreafræsningen sikres lyngpleje med afbrænding eller slåning – lyngen er aldrende, og der er lokalt dominans af revling.

Pleje af overdrevsarealer

Overdrevene er generelt plejet, men der er lokalt problemer med opvækst af gyvel og rynket rose. Der er behov for slåning af gyvel på terrænet generelt, men lokalt især på tidligere agre, og hvor de gamle hvid-granhegn er fjernet sydvest for Skajbækken. Enkelte områder vil indenfor en 5-årig periode have behov for slåning/rydning af busk og træagtig opvækst. På Fælleden er maskinel slåning ikke muligt uden en forbehandling (harvning/fræsning) af overfladen.

Pleje af vådområder

Der er foretaget rydninger og vandhulspleje på terrænet, men en række mose- og vådområder mangler fortsat pleje. Det drejer sig både om tilgroede lokaliteter, tørre lokaliteter med behov for vandstandshævning og lokaliteter med behov for oprensning.

Etablering og pleje af vådområde på øvelsespladsen.

De nyligt restaurerede vådområder skal følges op med en løbende plejeindsats. Optimalt skal en 5 m bredzone rundt langs vandkanten løbende friholdes for pil og anden opvækst. Flere steder er der i forbindelse med plejeindsatsen lavet opstemninger af vandfladen med mindre jordvolde. Disse skal vedligeholdes og sikres mod kørsel og øvelsesaktiviteter med pæleafmærkning.

Invasive arter

Rynket rose er udbredt på terrænet og forekommer lokalt i tætte bevoksninger. Der er brug for en målrettet plan for indsatsen. Japansk pileurt/kæmpe-pileurt forekommer på terrænet i afgrænsede grupper, og en bekæmpelse skal iværksættes. Gyvel er ikke på listen over invasive arter, men betragtes som landskabsukrudt, da den spreder sig voldsomt og udkonkurrerer andre arter. Der er et løbende behov for gyvelbekæmpelse på en række lokaliteter. Der kan blive behov for en bekæmpelse af mink og mårhund. Sidstnævnte er aktuel efter observationer af spor i foråret 2012.

Kulturhistoriske interesser

Der er et hængeparti vedrørende planlagt renovering af fortidsminder. Huller m.m. skal fyldes op ifølge planen. Der er også enkelte fortidsminder, der mangler rydning af opvækst, samt en forbedret afmærkning. Bl.a. er den store langdysse ved opmagasineringspladsen både overgroet og uden afmærkning.

Vildtpleje og skovdrift

Både vildtpleje og den hidtidige skovdrift er for nyligt ophørt. Der er stadig spor efter vildtplejen i terrænet, og der er etableret kunstige rævegrave. Plantagedrift er ophørt, og man er overgået til et naturnært skovdriftssystem, som bygger på vedvarende skovdække, selvfor yngelse og fleretagerethed. Der er i forbindelse hermed foretaget en lokalitetskortlægning af terrænet i 2010 og udlagt skovudviklingstyper på basis heraf. Skovdriftsaktiviteter styres ved funktionsudbud.

4.3 Publikumshensyn

Generelt er informationsstandere opstillet, og opdateret med hensyn til oplysninger om øvelsesaktiviteter. Der er

Dyrespor i terræn – formentlig grævling.

Gravhøj med afmærkning.

ikke afmærket en særlig cykelrute, da alle etablerede veje må benyttes. Der mangler skiltning ved indgangen til den nye Kærgård-indhegning, med information om kombinationen af militært øvelsesterræn og græssende dyr.

Man tillader ridning i terrænet, hvilket ikke giver problemer. Der er derimod problemer med at undgå mindre motorkøretøjer, som ATV'er og crossere, som tiltrækkes af det kuperede terræn og ikke respekterer skiltene "kørsel med motorkøretøjer forbudt". Der er derfor indgået aftaler med Skive Politi samt hjemmeværnets hundepatruljer, som ved lejlighed kører gennem terrænet, og med naboer om at ringe til hovedvagten, hvis problemer observeres.

Man kan finde en række oplysninger, der er relevante for besøgende, på forsvarrets hjemmeside www.forsvaret.dk.

4.4 Gennemførte aktiviteter ud over drifts- og plejeplanens anvisninger

Af hensyn til den militære anvendelse af terrænet er der ud over de planlagte aktiviteter i drifts- og plejeplanen

etableret en afghanistanlejr, sløjfet master, og udtjente hvid-granhegn er udskiftet med løvhegn. Der er ryddet bræmmer langs skelgrænsen, samt krat ved Skajbækken og i Dommerby Plantage.

Primært af naturbeskyttelseshensyn er der etableret hegn og afgræsning af Kærgård-området. Dette fungerer fint. Der synes at være god synergi mellem udført naturpleje og mulighederne for øvelsesmæssig brug af terrænet. Der skal derfor sikres en fortsat afgræsning på arealerne ved Kærgård.

Endvidere er der etableret en række ny vandhuller på terrænet. Disse tiltag er dels til fordel for den militære anvendelse, dels områdets dyre- og planteliv og øvrige brugere af øvelsespladsen.

Der mangler at blive etableret afgræsning af mosen og skrænterne på Pynten langs ådalen. Fårehegnet omkring Dommerby Hede Vest skal udvides mod syd, så de to sydligste fortidsminder bliver inkluderet i græsningsplejen, evt. med en forøgelse af antal af græssende dyr.

5. AKTIVITETSOVERSIGT FOR DE KOMMENDE 5 ÅR

I det følgende beskrives de aktiviteter, der skal gennemføres i de kommende 5 år på tabelform. De er inddelt efter driftsform, f.eks. rydning, og listet op efter identitetsnumre (id). Terrænet er inddelt i afdelinger og derunder i litra, og tallene i kolonnen *Afdeling og litra*, f.eks. 4ae, henviser til disse. Der er benyttet en række forkortelser: Hede (HED), mose (MOS), krat (KRT), slette (SLE) samt sø (SØ), jævnfør kort i drifts- og plejeplan. Endvidere er der angivet arealstørrelser (ha) samt en tidsramme for gennemførelse af den pågældende aktivitet. Angivelserne kan

tilsvarende findes på det medfølgende kortbilag (Aktivitets-kort bilag 7.1). Der kan være dobbeltangivelse af områder i de følgende tabeller, da områder med førstegangspleje f.eks. også vil indgå i løbende pleje/drift, og derfor også kan være omfattet af andre aktivitetstyper. Slåning og afbrænding kan både afløse og supplere hinanden.

Det bemærkes, at en række af de beskrevne aktiviteter kan kræve myndighedsgodkendelse, før de kan gennemføres.

Eksempler på rydninger ved vandhulspleje.

5.1 Rydning

Som del af målsætningen for militæranvendelse og naturbeskyttelse skal der foretages rydning af vegetation på en række områder.

Rydning: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitätsbeskrivelse
1-1	Dommerby Plantage	4æ delvist (RGR, SGR)	1,2	Snarest, senest i 2015.	Rydning af bevoksning. Knusning med opsamling. Rydning af sitka-gran og rød-gran i det centrale område mellem to fortidsminder. Opfølgning på pleje mellem to nyligt ryddede flader.
1-2	Dommerby Hede	6a (HED)	27,8	1 gang hver 5. år.	Rydning af spredte træer og buske. Genopvækst holdes nede. Hedepleje.
1-3	Pynten, overdrev m.m.	7gae (HED, ORE)	9,9	Ca. 1 gang pr. 5 år.	Delvis rydning af opvækst. Overdrevskarakter skal bibeholdes. Området består af en mosaik af overdrev, moseområder, krat og mindre hedearealer. Dele af Pynten er meget kuperet, hvilket vanskeliggør maskinel behandling.
1-4	Vest for Tastum Plantage (tidligere hedeareal, nu bevokset med krat).	8h syd, 10c, 11j (KRT)	26	Snarest, senest i 2015.	Førstegangspleje, rydning af opvækst. Ene bevares og fritstilles. Total rydning af bjerg-fyr, hvid-gran og rød-gran. Mod Tastum Plantage bevares større andel krat.
1-5	Hedelokalitet øst for Tastum Plantage.	9o (HED)	2,3	Snarest, senest i 2015.	Førstegangspleje, delvis rydning. Større nåletræer mod vest, aldrene og i dårlig vækst. Tyndes kraftigt eller ryddes helt.
1-6	Hedeareal ved skydebane.	11o (HED)	1	1-2 gange pr. 5 år.	Delvis rydning af opvækst. Gyvel (og anden opvækst) skal holdes nede.
1-7	Skajbæk, overdrevsarealer omkring bækken.	12l (ORE)	2,8	1 gang pr. 5 år.	Rydning af opvækst på skrænter ned mod bækken. Tørre overdrev der skal holdes åbne.
1-8	Tværagre (Tidligere hedeareal, bl.a. beplantet med løvkultur).	12n nord og syd. (HED)	2,2	Snarest, senest i 2015. Hvert 5. år ryddes for genvækst.	Førstegangspleje, rydning af bevoksning. Knusning med opsamling. Heden bevares, og plantet kultur fjernes, bortset fra enkelte ege og evt. andre karaktertræer. Materialer fjernes. Skrænterne mod nord ryddes. Efter rydning holdes opvækst nede løbende.
1-9	Kratbevoksninger i Dalum Høje.	15g (KRT)	1,5	Snarest, senest i 2015. Løbende, 1 gang pr. 5 år.	Delvis rydning. Hvidtjørnekrattenes udbredelse begrænses, så de ikke breder sig ud over litra 15g og opsluger overdrevet. Yderlig udbredelse af krat fjernes hvert 5. år.

5.2 Slåning

På en række lokaliteter skal der gennemføres slåning af lysåbne naturarealer.

Slåning: Målsætningen militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
2-1	Fælleden, overdrev.	2a (ORE)	11,1	Årligt.	Slåning og opsamling. Lokalt med kraftig opvækst af gyvel. Ujævnt terræn giver problemer med maskinel pleje, slåning og opsamling. En fræsning/harvning er planlagt.
2-2	Fælled Bakke, hedelokalitet.	2fg (HED)	6,3	1-2 gange pr. 5 år. Lyngpleje efter behov.	Slåning med opsamling. På græsdominerede områder. Evt. delvis rydning. Genvækst af især birk, gyvel m.m. Der er blevet knust og opsamlet materiale i 2011. Afbrænding (pletvis).
2-3	Dommerby Plantage, Hedearealer (Tidligere bjerg-fyr).	4b og (4ade) (HED)	6,1	1-2 gange på 5 år.	Slåning og opsamling. Kraftig genvækst af birk, der skal holdes nede. Arealerne blev i 2011 knust, med opsamling af materialer.
2-4	Dommerby Hede: Tidligere landingsbane.	6b (ORE)	7,7 NB: Delvist udløst.	2-3 gange på 5 år.	Slåning og opsamling. NB: Modelflyverklub har lejet et mindre areal som slås løbende af LSE (Lokalt støtteelement).
2-5	Pynten, overdrev m.m.	7gae (SLE, HED)	9,9	Årligt/efter behov.	Slåning og opsamling. (Delvist). Området består af en mosaik af overdrev, moseområder, krat og mindre hedearealer. Dele af Pynten er meget kuperet, hvilket vanskeliggør maskinel behandling. Afd. 7a (slette) er planlagt fræset/harvet for at muliggøre slåning.
2-6	Hedelokalitet øst for Tastum Plantage.	9o (HED)	2,3	2 gange pr. 5 år.	Slåning og opsamling. Opvækst af gyvel. <i>Eller:</i> Afbrænding. Pletvist, efter førstegangspleje/rydning af nåletræer er udført.
2-7	Depotområde Fly, slettearealer. Tidligere ryddet for krat.	10e (KRT)	7,3	1-2 gange pr. 5 år.	Slåning og evt. rydning af opvækst. Mod vest og nord er området under hastig tilgroning af især birk.
2-8	Overdrevsområde ved håndgranatbane.	10q (ORE)	2,2	Årligt.	Slåning og opsamling.
2-9	Tastum Plantage og Tværagre, tidligere hedelokaliteter.	11j, 12n 8h (KRT, HED)	1,8	1 gang pr. 5 år.	Slåning. Efter førstegangspleje (rydninger), skal arealet holdes fri for genopvækst.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
2-10	Mellem Skajbæk og Tværager, tidligere ager.	12o (AGE)	5,6	1-2 pr. 5 år.	Slåning. Tidligere agerjord, bl.a. for at holde opvækst af gyvel nede.
2-11	Skajbæk, Overdrevs-arealer omkring bækken, syd og nordvest for Tværagre, samt vest for Højvang.	12l (ORE)	2,8	Årligt, eller 1 gang pr. 5.år.	Slåning og opsamling. (Hvor det er muligt). En række tørre overdrev, der skal holdes åbne. De topografiske forhold tillader kun delvist slåning med opsamling.
2-12	Dalum Høje, overdrevs-arealer, kuperet med krat-bevoksninger.	14f, 15e (ORE)	23	Årlig slåning.	Slåning og opsamling (Delvist). Kuperet terræn.
2-13	Højvang og Tværagre, samt slettearealer nord for Højvang, og i den sydlige del af terrænet.	14a (SLE) (Grå signatur på kort bilag 7.1).	64,5	Årligt.	Harvning, i rotation med slåning med opsamling. På de arealer, der er græsdækkede (ca. 2/3). Området er intensivt benyttet til øvelsesaktiviteter (bl.a. graveøvelser) og reetableres efter behov. Tidligere agerjorde, der nu behandles som overdrev.

Eksempel på areal, hvor slåning er vanskelig pga. ujævnt terræn.

Nyetableret hegn og færist.

5.3 Afgræsning

Flere lokaliteter på Skive Øvelsesplads skal afgræsses i de kommende år.

Afgræsning: Målsætning militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
3-1	Dommerby Hede, vestlig del	5a	20,8 Samt 7 ha efter ny hegning.	Løbende.	Afgræsning. Endvidere højere græsningstryk. Pletvis afbrænding. Især med fokus på at reducere forekomst af revling. Efter evt. afbrænding må der IKKE afgræsses med får, da de æder nyvækst af lyng. Afbrændt område skal derfor hegnes midlertidigt fra, for en 3 årig periode (mindst). Lyngen er aldrende.
3-2	Dommerby Hede	5a delvist, og bf. (MOS, SLE)	7	Snarest, senest i 2015.	Hegnsudvidelse. (700-800 m nyt hegn). Udvidelse af eksisterende fårehegn. Græsningsfolden skal udvides mod syd, så den inkluderer de sydlige gravhøje og evt. de vandløbsnære områder, samt slette og moseareal syd for vandløbet ned mod skoven. Endelig hegnslinje skal afklares med de operative aktiviteter for området.
3-3	Pynten Mosen langs bækken i afd. 7 (Vådområde nr. 10).	7	?	Snarest, senest i 2015.	Ekstensiv afgræsning nyetableres. Nyt hegn placeres 2-5 m nord for skræntens top. Endelig design og størrelse skal vurderes.
3-4	Kærgård	16	32	Løbende.	Afgræsning med kreaturer. Afgræsning skal sikres. Hegning inkl. to færiste er etableret i 2012.

5.4 Hedepleje i form af afbrænding

Som del af hedeplejen beskrevet i drifts- og plejeplanen skal en række områder afbrændes, afskrælles og/eller slås i kombination med opsamling af materiale.

Hedepleje: Målsætning militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
4-1	Fælled Bakke, hedelokalitet.	2fg (HED)	6,5	Løbende rotation.	Afbrænding. (Pletvis).
4-2	Dommerby Hede, vest.	5a (HED)	21		Se under afgræsning.
4-3	Dommerby Hede, øst.	6a (HED)	28	Rotation over en 15-årig periode.	Afbrænding. Pletvis, 1-2 ha. pr. år. Områder med aldrende lyng og opvækst af nåletræer m.m. Slåning med fjernelse af materialer. Et alternativ til afbrænding. Pletvise afbrændinger gennemført i 2012.

Afbrænding af hedeareal med henblik på natur.

5.5 Hydrologi

Som del af målsætningen i drifts- og plejeplanen vedrørende vådområder i området skal der foretages pleje af visse vådområdelokaliteter.

Hydrologi: Målsætning militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
5-1	Nye vådområder etableret i 2012. (Fremgår ikke af drifts- og plejeplan.) Hele terrænet.	2e (1 stk.), 7d (2 stk.), 9c nord (1 stk.), 10e (2 stk.), 12a (1 stk.), 16c (1-2 stk.).	1	1 gang pr. 5 år.	Opfølgende pleje efter vandhulsrestaurering. Delvis rydning/slåning. Af overgang fra bredzone til evt. skyggende opvækst. Endvidere rydning af evt. opvækst i vandet. NB: Løbende vedligehold af nyetablerede opstemninger (med overløb) ved vådområder, bl.a. 2e og 16c.
5-2	Vådområder, der er renoveret i 2012.	2e (nr. 6), 7 (nr. 9), 10d (nr. 11), 15e (nr. 15) og 16c (nr. 17). (Numrene er ikke angivet på kort).	1,6	1 gang pr. 5 år eller efter behov.	Vådområder – renoveret/plejet i 2012. Genvækst af bl.a. pil skal holdes nede. – Bredzonen friholdes for opvækst på 5 m. – Vandstandsjusteringer ved overløb. – Skyggende opvækst.
5-3	Vådområder, der skal førstegangsplejes.	8t (nr. 1), 9k (nr. 2), 10m (nr. 3), 15c (nr. 5), 5f (nr. 7), 6f (nr. 8), 7 (nr. 10), 12m (nr. 12), 13e (nr. 13), 14o (nr. 14) og 15d (nr. 16). (Numrene er ikke angivet på kort).	2,6	Inden for de næste 5 år.	Førstegangspleje af vådområder, hel/delvis rydning m.m. Rydning af træer og buske i nærområdet, særligt skyggende opvækst langs kanter. Porse bevares evt. (R)etablering/sikring af vandstand, skrabe/grave bund og/eller hæve ved overløb m.m. NB: Orkideer ved nr. 8.

5.6 Kultivering – bl.a. genetablering efter øvelser

Visse arealer skal kultiveres med henblik på øvelsesmæssige aktiviteter eller restaurering efter samme. Kultivering dækker over metoderne harvning, pløjning og fræsning. Hvilken metode, der egner sig bedst, vurderes i hvert enkelt tilfælde.

Kultivering: Målsætning militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
6-1	Sydlig dele af terræn, Tværagre, Dalumhøje, samt åbent slette/ overdrevarsareal.	10e, 12ao syd, 13ad, 14a, 14aan og 15a. (Ej på kort).	156	Løbende, opdelt i 3-årig rotation.	Kultivering. Slette- og agerarealer i rotation med harvning og høslet. Området er opdelt i 3 dele, som på skift udjævnes efter øvelsesbrug. Græs og urtevegetation slås hvert 3. eller 5. år som hidtil. (Der er ikke tale om et § 3-beskyttet overdrev.)
6-2	Fælleden.	2a og 7a (ORE + SLE) (Ej på kort).	20	Snarest, senest i 2015.	Kultivering. Arealet skal restaureres efter tidligere tiders øvelsesaktiviteter. Området er for kuperet/ ujævnt til at det kan plejes ved slåning. Bør fræses eller harves.
6-3	"Sandkassen" og omkringliggende slettearealer.	9e	9,2	Snarest, senest i 2015.	(Kultivering). Store dele af 9e benyttes så intensivt til øvelsesformål (graveaktiviteter), at de er uden plejebehov.

Kultivering – reetablering efter øvelsesbrug.

5.7 Kulturhistoriske interesser

De mange fortidsminder, hovedsageligt gravhøje, på Skive Øvelsesplads kræver løbende pleje.

Kulturhistoriske interesser: Målsætning militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivetsbeskrivelse
1-10	Gravhøje - hele terrænet.	Ej på kort.		1 gang pr. 5 år. (Eller 10 stk. pr. år.)	Hel rydning. Ca. 50 gravhøje, heraf ca. 25 på den afgrænsede Dommerby Hede. Gravhøjene skal løbende friholdes for opvækst og afmærkningspæle skal kontrolleres.

Udsyn over gravhøjene i afdeling 4b.

5.8 Invasive arter

Der skal foretages en række aktiviteter i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Invasive arter: Målsætning militæranvendelse og naturbeskyttelse.

Id	Lokalitet	Afdeling og litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
8-1	Hele terrænet.	Ej på kort.		Løbende.	Kæmpe-bjørneklo. Overvåges og bekæmpes løbende.
8-2	Tværager, hele terrænet.	12 Ej på kort.		Løbende.	Japansk pileurt/kæmpe-pileurt. Forefindes lokalt på terræn. Registreres og tegnes ind på kort og bekæmpes løbende.
8-3	Hele terrænet.	F.eks. læhegn afd. 2 (Fælleden), læhegn afd. 6a (Dommerby Hede). Ved sø afd. 9k rundt i kant m.m. Ej på kort.		Løbende.	Rynket rose. Forefindes udbredt. Skal registreres og tegnes ind på kort, samt bekæmpes.
8-4	Hele terrænet.	Ej på kort.		Løbende.	Gyvel. Lokalt meget dominerende. Håndteres primært via slåning. Enkelte områder bør have mere fokus.
8-5	Hele terrænet.	Ej på kort.		Snarest.	Glansbladet hæg. Vigtigt at voksne, frøspredende individer fjernes effektivt, f.eks. i løvhegn midt i Dommerby Hede (5a).
8-6	Hele terrænet	Ej på kort.		Løbende.	Mårhund. Der er registreret spor i forbindelse med pleje af vådområderne. En overvågning/bekæmpelse kan blive nødvendig, hvis arten hyppigt erkendes i området.

Spredning af gyvel udgør visse steder et problem.

6. REFERENCER

FBE (2010): Erik I. Jørgensen og Pia Egekvist. *Besigtigelse af søer og moser, Skive Øvelsesplads 7. juli 2010*. Upubliceret statusrapport.

FBE (2011a): *FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner*. Bilag 5 til FBEBST 610-6. Tilgængelig på www.forsvaret.dk

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Prinsens Livregiment (2002): *Skive Øvelsesplads, Drifts- og Plejeplan 2002-2016*. Tilgængelig på www.forsvaret.dk

7. BILAG

7.1 Aktivitetskort

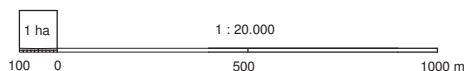
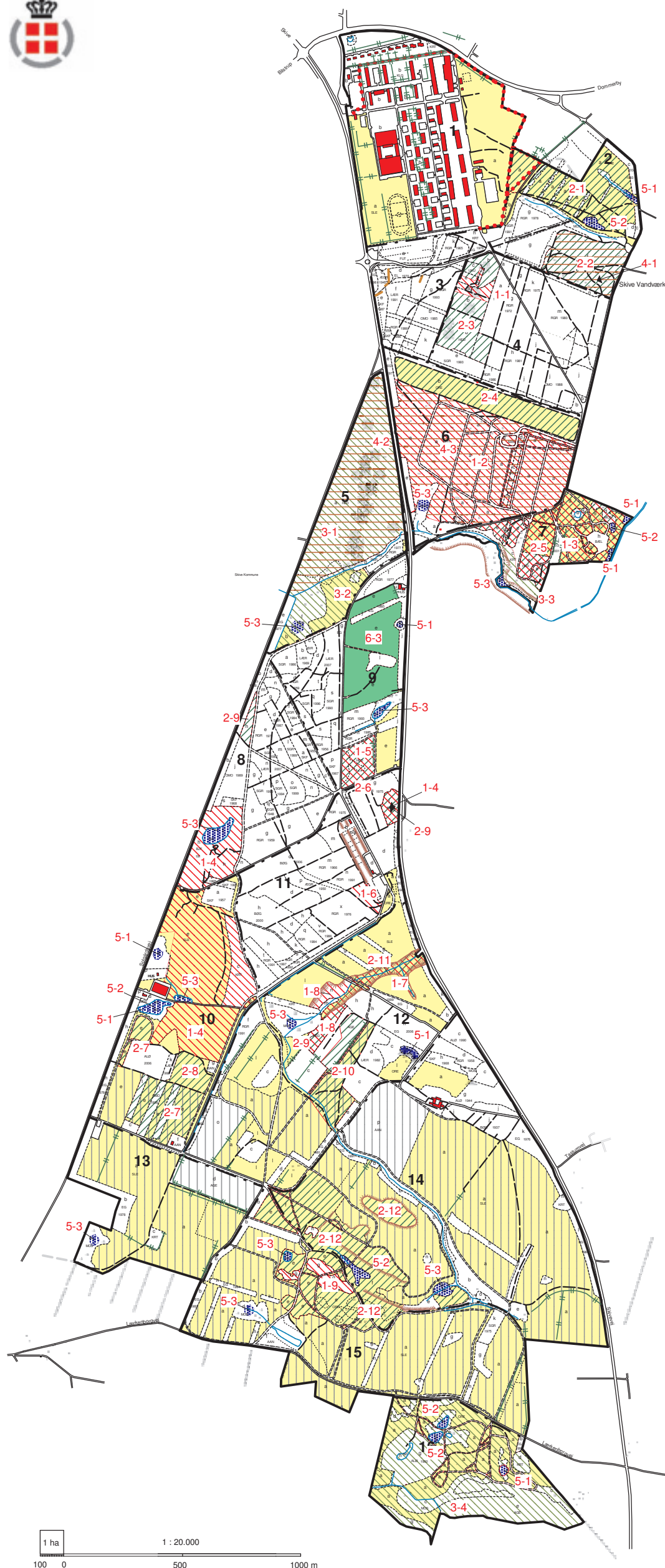
Kortbilag med oversigt over de planlagte aktiviteter for de kommende 5 år.

Kortbilag til evaluering Aktivitetskort 2014 - 2019 Skive Øvelsesplads

688 ha

Signatur

- Rydning
- Slåning
- Afgræsning
- Afbrænding
- Hydrologi, rydning
- Kultivering
- Harvning, slåning i rotation og opsamling
- Slette og overdrev 287 ha
- 1-3 AktivitetsID
- 1 a Afdelingsnr, litra

Titel	Skive Øvelsesplads, Evaluering af Drifts- og Plejeplan 2002-2016	Fotos	Michael Sand, Henrik Olsen og Kent Mosgaard
Udgivelse	Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2014	Layout og produktion	Rosendahls A/S, København
Udarbejdelse	Dansk Natur Rådgivning og NIRAS A/S, Sandie Lykke Pedersen	ISBN	978-87-92898-54-8
Kvalitetssikring	Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, Henrik Olsen og Kent Mosgaard	Internetversion	Planen kan findes i elektronisk format på www.forsvaret.dk
Godkendelse	Chef for Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes Miljøafdeling, Boie Skov Frederiksen		

